

פעולה 3 מדינה יהודית וציונית

הבנת הייחודיות של המדינה כמדינה יהודית.

ציוני:

סידורים כמספר
מחצית מהחניכים
קטעים ממגילת
העצמאות, נספחים
קרטיסיות טאבו, נספחים
קטע לימוד, נספחים

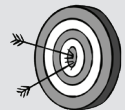
מדינת ישראל היא המדינה היהודית והציונית היחידה בעולם. מה זה אומר? איך מתבטאות בה היהדות והציונות? ומדוע הגדרה זו חשובה כל כך? בפעולה זו ננסה לרדת לעומקה של הגדרת מדינת ישראל כמדינה יהודית וציונית ולהבין את משמעותה של הגדרה זו.

נושא:

רציונל:

מטרות:

3

החניכים יפנימו את הגדרת מדינה יהודית וציונית **כשורש כל הדברים**, בסיס המהות שלהם כאזרחים בה.

2

החניכים יבינו את **הערך המגולם** במדינה יהודית וציונית.

1

החניכים ילמדו על הגדרת מדינת ישראל **כיהודית וציונית**.

גוף הפעולה:

פתיחה

◀ אפשרות א'

חלקו לכל זוג חניכים סידור ובקשו מהם לחפש קטע בתפילה המבטא את ההמיה והכיסופים היהודיים לארץ או למדינת ישראל.

ערכו סבב, בו כל זוג יציג את הקטע ויסביר מדוע הוא מבטא בעיניו המיה וכיסופים.

◀ אפשרות ב'

קטע מקור: חלקו לחניכים קטע ממגילת העצמאות (נספח 1). לחלופין תוכלו להדפיס אותו

או לכתוב אותו על גיליון או להציגו במגילה.

קראו את הקטע עם החניכים. שאלו את החניכים: מה הקשר בין הקטעים שמצאתם בתפילה לבין הקטע שקראנו ממגילת העצמאות?

◀ שאלה למחשבה

שאלו מדוע היה חשוב למנסחי מגילת העצמאות, ודוד בן-גוריון בראשם, להזכיר את עיצוב הרוחניות של העם בארץ ואת התקווה בגלות לשוב לחיות בה?

שלב א' | מאפייניה של מדינת ישראל כמדינה יהודית וציונית

◀ משחק טאבו (נספח 2)

מתחלקים לשתי קבוצות. בכל תור יש לכל קבוצה שתי דקות שבהן נציג מהקבוצה מנסה להגדיר את המושג שכתוב לו בכרטיסייה ללא שימוש בכל המילים שכתובות בה. אם חבריו לקבוצה הצליחו לנחש את המושג, עוברים למושג הבא. על הקבוצה לנסות לזהות כמה

שיותר מושגים בזמן הנתון. בסיום כל שתי דקות התור עובר לקבוצה השנייה. מנצחת הקבוצה שהצליחה לזהות את מספר המושגים הגדול ביותר. לאחר המשחק או אחרי כל כרטיסייה הסבירו לחניכים את המאפיינים שנזכרו בה. לשימושכם הסברים (נספח 3).

שלב ב' | ומה קורה בפועל? בין תפיסה למציאות

קטע מקור

קראו עם החניכים את המאמר הקצר של הרב יעקב אריאל (נספח 4).

שאלו שאלות למחשבה ופתחו דיון על הגדרת המדינה יהודית וציונית.

- מה הקשר בין תורה למדינה?
- איך מתבטאת התורה בחיים האזרחיים במדינת ישראל?

- איך היא אמורה להתבטא?
- מה צריך להרגיש יהודי שחי בארץ, דתי או חילוני, כלפי המושג 'לאומיות'?
- מהו השילוש שמרכיב את הגדרת הציונות הדתית?
- איך מובילה הציונות הדתית את היות מדינת ישראל יהודית וציונית?
- מה לפי הרב אמור להוביל אותה?

מקימי המדינה הבינו את החשיבות שבהגדרת המדינה שקמה כיהודית. 'מדינה יהודית' - מדינת העם היהודי, אליה כמהו אלפיים שנה ושהזכות הרוחנית ניתנה לה שנים לפני כן. הכמיהה והתפילה לאורך הדורות (כפי שראינו בסידור), היוותה השראה למנסחי מגילת העצמאות. החיים היהודיים במדינה כיום מבוטאים בחוקים, סמלים, דגל, משרדים ממשלתיים והתנהלות שמכריזה: כאן מגשימים חיים יהודיים, תורת ישראל, בארץ ישראל, של עם ישראל. כציונות דתית, תפקידנו לא לשמש קו מחבר בין שני המושגים, אלא לחיות אותם במיזוג מלא. בלי ציונות אין דתית, ובלי דתית אין ציונות.

מה אני צריך להכין לפעולה?

שני חניכים שחשוב שאדבר איתם אישית:

סרקו להורדת
קובץ דיגיטלי
של הפעולה

נספח 1

קטעים ממגילת העצמאות

בארץ-ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי...

לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפילה ומתקוה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית...

מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתה על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל; תקיים שויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות...

אנו קוראים אל העם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב הישוב בעליה ובבנין ולעמוד לימינו במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל...

מדינה יהודית ציונית

נספח 2

כרטיסיות הגדרות לטאבו

שבת
היום השביעי,
מנוחה, קידוש

דגל המדינה
כחול ולבן, פסים,
מגן דוד

לוח שנה
תאריכים,
חגים, ימים

משרד התפוצות
משרד ממשלתי, חוץ
לארץ, עם ישראל

סמל המדינה
מנורה, ענפי זית,
רשמי

חוק איסור
גידול חזיר
טמא, חיה, בהמה

חוק חג המצות
פסח, חמץ,
אסור

חוק השבות
יהודי, עלייה,
לחיות בארץ

נספח 3

הסבר וכירוט

דגל ישראל

דגל ישראל הוא הדגל הרשמי של המדינה ומייצג אותה בארץ ובעולם. את הדגל עיצבה התנועה הציונית בשנת 1897. עם קום המדינה, לאחר עשורים שבהם צבר פופולריות רבה בקרב העם, נבחר לדגל הרשמי של מדינת ישראל. מעמד הדגל מעוגן בחוק הדגל והסמל ובחוק הלאום. פסי התכלת שבצידי הדגל מסמלים את פסי הטלית, ומגן דוד הוא סמל יהודי מובהק.

מ/שרד התפוצות

משרד התפוצות עוסק בשמירת הקשר בין מדינת ישראל ליהודי העולם. בתחומי האחריות של המשרד נמצאים מאבק באנטישמיות ברחבי העולם, חיזוק קשר בין ישראלים לתפוצות, מיזמים מקומיים לחיזוק זהות יהודית בקהילות בחו"ל ומערכי חינוך בבתי הספר בישראל. משרד התפוצות הוא משרד ייחודי כיוון שהוא כולל בעיסוקו אחריות ליתר עם ישראל. הממשלה אומרת לכל היהודים שנמצאים ברחבי העולם: אנחנו איתכם, שומרים עליכם ורוצים קשר רשמי איתכם.

שבת

השבת נקבעה ליום המנוחה הרשמי של המדינה (בניגוד למשל למדינות בחו"ל שבהן יום המנוחה הוא ראשון). יום מנוחה רשמי הוא יום שבו רוב מקומות העבודה סגורים ומבחינת חוק העבודה אין לעבוד בו.

לוח שנה

לוח השנה הרשמי במדינת ישראל הוא הלוח העברי (לצד לוח השנה האזרחי הבין-לאומי). חגים ומועדים בלוח השנה העברי מוגדרים ימים שלא עובדים בהם, כולל ערבי חג, ויש אזכורים רשמיים של צומות.

חוק איסור גידול חזיר

החוק קובע כי אין לגדל חזיר או להחזיקו בתחום מדינת ישראל, למעט יישובים המפורטים בחוק שחיה בהם אוכלוסייה ערבית גדולה.

חוק השבות

חוק השבות נחקק בשנת 1950. בבסיסו הוא קובע כי כל יהודי שרוצה לגור בישראל זכאי לכך. בניגוד למדינות ברחבי העולם, שמתירות הגירה בתנאים מסוימים, מדינת ישראל פתוחה לכל יהודי שרוצה לחיות בה.

חוק חג המצות

החוק קובע שבמהלך חג הפסח בעל עסק לא יציג בפומבי מוצרי חמץ לצריכה או למכירה. גם כאן האיסור אינו חל ביישוב שבו רוב התושבים בו אינם יהודים.

סמל המדינה

ועדה שהוקמה לאחר קום המדינה בחרה לסמל המדינה מתוך מאות הצעות שהוגשו לה את העיצוב של האחים גבריאל ומקסים שמיר. מעמד הסמל מעוגן בחוק הדגל והסמל ובחוק הלאום. במרכז הסמל מוצבת מנורת המקדש, שעוצבה לפי תחריט טיטוס, לסמל את חזרתה למקומה. משני צידיה מוצבים ענפי זית, ובבסיס הסמל כתובה המילה ישראל. הסמל עוצב בהשראת הפסוק: "מנורת זהב כולה וגלה על ראשה ושבעה נרותיה עליה... ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה" (זכריה ד, ב).

נספח 4

הרב יעקב אריאל, אתר מעלה

ולא היא!

רק בגלל קוצר הלשון אנו משתמשים בצמד מילים. בעצם זהו מושג אחד. ארץ ישראל ותורה חד הם. ארץ ישראל בלי תורה היא כגוף ללא נשמה. תורה ללא ארץ ישראל אינה תורה תמימה. לא רק כי מבחינה כמותית רוב מצוות התורה תלויות בארץ ישראל, אלא בעיקר כיון שאין אפשרות לקיים את המצוות הציבוריות הלאומיות בחוץ לארץ. מצוות אלו תלויות במלכות,

"החוט המשולש"

לא במהרה ינתק"

הניסוח המורכב: 'ציונות דתית' עלול להטעות טעות משולשת:

א. כאילו מדובר בשני מישורים נפרדים, תורה לחוד וציון לחוד.

ב. כאילו הציונות הדתית היא שיטה פשרנית במהותה בין נאמנות לתורה לבין השתלבות בציונות החילונית.

ג. כאילו הציונות קודמת לתורה.

ארץ ישראל ואף מתיר קניית קרקעות בשבת משום מצוות ישוב הארץ. הוא עצמו קבע למשפחתו את יום ג' בסיון כיום הודיה לדורות על שזכה להגיע ארצה. השאלה בדבר יישומה של מצוות ישוב הארץ בימינו התעוררה רק בדורות האחרונים, כשהחלו יוזמות מאורגנות של עם ישראל על גווני השונים לעלות ארצה וליישבה.

**מצוות ישוב ארץ
ישראל היא מצווה
נצחית. לא היה
מעולם פוסק הלכה
בישראל שלא
התייחס למצות
ישוב הארץ כאל
מצווה מועדפת**

המייחד את הציונות הדתית היא המחויבות למצוות ישוב הארץ גם ובמיוחד בדורותינו. מצוות ישוב הארץ אינה תלויה בנסיבות משתנות. היא מצווה נצחית הנוהגת בכל הדורות ובכל המצבים. אדרבה, בדורותינו, עם ההתעוררות הלאומית בעם ישראל ועם הכרת האומות בזכותה של שיבת ציון היא קיבלה משנה תוקף, הן מעשי והן הלכתי. העוררין על יישומה של המצווה בימינו מנמקים זאת בשלוש סיבות:

בסנהדרין במקדש ובנבואה. אין לאומיות ישראלית בפועל אלא בארץ ישראל. "מלכה ושריה בגויים אין תורה".

תפיסת הלאום כערך דתי היא המאפיינת את הציונות הדתית. מכאן המשולש הידוע: תורת ישראל, עם ישראל, ארץ ישראל. כל צלע במשולש תלוי בחברו, אין לו קיום מלא משלו. והחוט המשולש לא במהרה יינתק: ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל! מרכזיותה של ארץ ישראל, לא כערך מופשט אלא כמחויבות מעשית, אינה תפיסה מגזרית, היא נחלת העם כולו. מקורה בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, במסורת הפסיקה ההלכתית המקובלת מדור לדור ובמחשבת היהדות. בעת המודרנית ביטאו רעיונות אלו תלמידי חכמים גדולים, הרב יהודה אלקלעי, הרב צבי הירש קלישר, הרב אליהו גוטמאכר ורבים אחרים, אולם שורשי הרעיון נעוצים עוד הרבה לפני כן, בתנ"ך, בתלמוד ובפוסקים לדורותיהם.

מצוות ישוב ארץ ישראל היא מצווה נצחית. לא היה מעולם פוסק הלכה בישראל שלא התייחס למצוות ישוב הארץ כאל מצווה מועדפת. הדבר מעוגן בכל הפסיקות ההלכתיות. גם הרמב"ם שלא מנה את מצוות ישוב ארץ ישראל כמצווה מפורשת בתורה מסיבות השמורות עימו, מונה את שבחיה של

לאומיות ישראלית

תופעת החילון בעם ישראל בדורות האחרונים החלה עם חדירת ההשכלה והחריפה עם האמנסיפציה, לפני הציונות. תוצאותיה היו רפורמה והתבוללות. ההתעוררות הלאומית בעולם, שהקיפה גם חלק מעם ישראל, הביאה ציבור גדול להכרה עצמית של יהדות, אולם ללא מחויבות מלאה לתורה ומצוות. על רקע זה צמחה הציונות הכללית. היא עצרה את הסחף של ההתבוללות והניעה רבים לעלות לארץ ישראל, ובכך הצילה אותם משמד ומהשמדה.

הציונות הדתית מודעת לסיכונים שבשותפות עם מי שאינם שומרי מצוות, אולם היא הנותנת, עצם העובדה שנושא ישוב הארץ הפך להיות נושא כה מרכזי בעם ישראל, עד שגם רחוקים מתורה ומצוות הזדהו אתו, ואף נחלצו במסירות נפש למימוש, מראה עד כמה מצווה זו מאחדת את כל חלקי העם ופותחת תקווה לחזרה מלאה של כל העם למצוות התורה.

יש לנו אחריות לכלל ישראל לבל ידח ממנו נידח, למנוע קיטוב והרחקה ולקרב את הבריות לתורה. ההכרה בערך 'כלל ישראל', הכולל בתוכו את כל חלקי העם לגווניו השונים, כוללת גם את הערך 'לאומיות'. וזאת למרות שעל פניו הוא נראה כחיקוי ללאומיות

א. אין לנקוט יוזמה אנושית לעלות ארצה לפני בוא המשיח, אלא לסמוך על הנס בלבד.
 ב. יש איסור לעלות כחומה (= התארגנות ציבורית אשר משמעותה כוחנות) בגלל שלוש השבועות.
 ג. אין להשתתף עם חילוניים במצוות ישוב הארץ.

גם מי שפקפק במחויבות הלאומית המעשית לגאול את אדמותיה של ארץ ישראל משממת הדורות הודה שעם

הלאומיות בישראל שונה בתכניה מכל לאומיות אחרת, בגלל זיקתה ההדוקה לתורה. היא החלה מסיני ויעודה הסופי הוא הגאולה האחרונה

הכרתה של משפחת העמים בישוב הארץ על ידי עם ישראל בטלו שני הנימוקים הראשונים. מסתבר שאנו בתקופה חדשה בתולדות העם היהודי. הגלות הסתיימה. שחר הגאולה הפציע. נותר רק הנימוק השלישי - השותפות עם כלל ישראל לגווניו השונים ובו שורש המחלוקת.

הציונות ושיבת ציון הציבורית לארץ ישראל, ובעיקר עם הקמת המדינה, נפתחה תקופה חדשה בעם ישראל. עם ישראל יצא מגלות לגאולה ומפרטנות לממלכתיות. גם התורה גדלה והתרחבה. רעיונותיה מיושמים, אם כי עדיין רק במידה קטנה, גם בחיי הציבור. מעורבות בכלל ישראל ואחריות לעתידו והמשכיותו מאפיינות

**אומנם אין אומתנו
אומה שלמה אלא
בתורותיה אולם אין
בכך בכדי לפסול
סממנים לאומיים
אחרים, המקובלים
בכל אומה ולשון,
כשפה, דגל, המנון,
ארץ וריבונות**

את הציונות הדתית. אומנם התורה הבטיחה שהיא לא תמוש מפי זרעו, אך הציונות הדתית, נאמנת לדרכה, אינה סומכת על הנס ועושה כל מאמץ לקרב רחוקים לתורה ולא להניח שום פינה וזווית בחיי העם והמדינה ללא אורה של תורה.

"וזהב הארץ ההיא טוב" - אין תורה כתורת ארץ ישראל שדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

חילונית, הנהוגה בעמי תבל השונים. הלאומיות בישראל שונה בתכניה מכל לאומיות אחרת, בגלל זיקתה ההדוקה לתורה. היא החלה מסיני ויעודה הסופי הוא הגאולה האחרונה, אשר בה עם ישראל צריך לשמש אור לגויים. כל עוד יהודי חש הזדהות כל שהיא, גם אם היא עמומה, עם שורשיו הלאומיים, ורואה את עצמו חלק מהרצף ההיסטורי של עם ישראל, יש לו זהות יהודית ויש לקרבו. אומנם אין אומתנו אומה שלמה אלא בתורותיה אולם אין בכך בכדי לפסול סממנים לאומיים אחרים, המקובלים בכל אומה ולשון, כשפה, דגל, המנון, ארץ וריבונות. גם אם הם נתפסים בטעות כסמלים חילוניים כביכול, הם כוללים בעצם ערכים דתיים. למותר לציין שאין בתפיסה זו שום פשרה עם החילון. הציונות הדתית באה להרבות מצוות, שלא ניתן לקיימן בגלות, ולא למעט חלילה. כדי למנוע היסחפות להשפעה חילונית, הציונות הדתית מקיימת מסגרות חינוכיות חברתיות ותרבותיות שבהן היא מפתחת את ייחודה, תוך כדי פתיחות על מנת להשפיע על החברה הישראלית כולה. יש להרחיב מסגרות אלו ולהופכן למקור השפעה והשראה על הציבור הכללי.

תורת ארץ ישראל היא תורת הכלל. בגלות נאלצה התורה להתמקד ביחידים. עם התארגנותה של